

7. Актуалізація діяльності християнських інституцій в Україні в період економічної кризи

Економічна криза – головна тема усіх новинних ресурсів протягом останніх місяців. Сьогодні не стоять осторонь цієї проблеми й християнські церкви та інші релігійні організації, як в Україні, так і в світі. З різних джерел ми дізнаємось, що фінансові труднощі збільшили кількість парафіян релігійних установ у декілька разів. Зокрема, люди відвідують ті релігійні інституції, де проводять так звані «антикризові молебни». Одним з перших місць, де стали молитися за подолання кризи, став кафедральний Свято-Михайлівський собор в Житомирі, де за словами отця Олександра Трофимлюка з настанням кризи кількість людей, що приходить на недільні богослужіння зросла з 200-300 парафіян до 500-600. [Дай, Бог. // Корреспондент. – 2009. - №2. – С. 40-41].

Протоіерей церкви Святого Миколи Набережного отець Іван Костишак також відзначає, що «через кризу набагато більше людей стало приходити в церкву. Багато хто в розпачі, тому що не можуть виплатити кредити, а це погрожує втратою квартири. Інші бояться, що їх звільнять із роботи, що бізнес розвалиться» [Великая Н. Молитвой – по кризису // Газета по-киевски. – <http://mycityua.com/news/people/2008/12/05/102720.html>, 5.12.2008]. Отець вважає, що це є цілком нормальним просити у Бога допомогу. Один з молебнів в храмі так і називається – «На всіляку добру справу» і підтримує людей, які масово звертаються за Божою милістю у період економічного лихоліття.

Психологічний аспект такого феномену озвучено ще у народній мудрості: «Як тривога – то й до Бога». Зневірившись у спроможності держави та світової спільноти в цілому швидко подолати кризу, люди йдуть до того, на кого, зазвичай, покладають «останню надію». Цікавий факт зв'язку фінансового благополуччя суспільства та його релігійної відданості був озвучений ще у 2007 році на Міжнародному студентському фестивалі в Трондхеймі (Норвегія), де наводили данні про спад релігійної активності після віднайдення у країні нафти, що призвело до значного економічного росту. Це ще раз підтверджує той факт, що часто лише лихо та труднощі можуть підштовхнути людину звернутися до Бога.

Психологи та соціологи релігії доводять, що релігія володіє особливими соціально-психологічними засобами впливу на людину і суспільство, які накопичувалися століттями та мають здатність корегувати важливі риси особистості й впливати на її світоглядні та споживчо-мотиваційні сторони. Будь-яка релігія у своїй основі має “зцілюючу дію” як на душу, так і на тіло, постійно переконуючи людину, що страждання є лише ілюзія і що всі мирські негаразди можливо здолати силою духу і віри. [Манжалій Х. Соціальна діяльність нових релігійних інституцій в сучасній Україні. // Релігія та соціум. – Чернівці, 2008. – №1. – С. 58-60]. Тому сьогодні масове звернення людей до релігійних інституцій у будь-якій формі їх

існування: Церков, релігійних зібрань та тематичних «антикризових» Інтернет-блогів священнослужителів, а, також актуалізація діяльності самих релігійних інституцій та релігійних діячів, є корисним та цілком природнім шляхом подолання духовно-емоційного аспекту економічної кризи.

Поки політичні й економічні діячі України і світу намагаються вирішити, що спричинило сьогоднішню кризу і прагнуть знайти шляхи виходу з неї, представники різних релігійних організацій дають свою відповідь на ці питання і пропонують «духовні ліки» від матеріальних негараздів.

У своєму зверненні щодо теперішньої суспільно-економічної ситуації Глава УГКЦ Любомир Гузар зазначив, що ми «живемо у непростий час, коли увесь світ й Україна зокрема переживають нелегке випробування економічної кризи», але «за економічними факторами прихована криза духовна» [Звернення Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства Української Греко-Католицької Церкви до вірних та всіх людей доброї волі щодо теперішньої суспільно-економічної ситуації в Україні і світі. – <http://www.ugcc.org.ua/449.0.html>, 19.12.2008]

Окрім матеріальних проблем, в наш час ми маємо справу ще й із кризою сімейних цінностей, кризою релігійних інститутів, кризою духовності, в основі яких лежить криза світогляду людини. Світоглядні позиції сучасного суспільства полягають в тому, що в центрі світу знаходиться людина й увесь світ повинен слугувати її інтересам та потребам. Але, як наголошує більшість релігійних діячів, суспільство забуває, що у центрі світу знаходиться не людина, а Бог. І саме спроба спростувати цю істину призводить до зміщення фундаментальних цінностей у свідомості людини, що зумовлює усі ті лиха та кризи, які переживає людство.

Сучасна економічна криза показала привілеювання матеріального над духовним у свідомості людини. Заступник голови Відділу зовнішніх церковних зв'язків Московського Патріархату протоієрей Всеволод Чаплін зазначає, що «однією з багатьох причин світової фінансової кризи є те, що гроші, будучи символом людської праці й матеріальних цінностей, сьогодні усе більше відриваються й від самої праці, і від створених у його процесі цих самих матеріальних цінностей... Не випадково багато релігійних традицій, у тому числі православна й ісламська, сприймають лихварство, при якому гроші роблять гроші, як щось морально сумнівне.» [Причиною кризисна является человеческая жадность и безответственность считают религиозные деятели Россия. – <http://newsru.com/religy/25nov2008/krise.html>, 25.11.2008].

Підтримує думку протоієрея й Генеральний секретар Конференції католицьких єпископів Росії священник Ігор Ковалевський, який говорить, що «фундаментальною причиною нинішньої економічної кризи є безвідповідальне відношення людей до даних їм матеріальним благ, у тому числі й до грошей... Саме по собі матеріальне збагачення не може бути вищою метою окремої людини й усього суспільства» [Там само].

Стурбовані станом людей, яким важко вистояти у складній фінансовій ситуації, релігійні діячі прагнуть долучитися до вирішення цієї проблеми. «Коли політики, економісти, фінансисти не знають, що робити, церква знає, як бути», – зазначає у своєму інтерв'ю журналу «Кореспондент» єпископ Християнської євангельської церкви Сергій Балюк. [Дай, Бог// Кореспондент. –2009. – № 2 – С. 40-41].

Сьогодні ми бачимо намагання багатьох християнських інституцій долучитися до вирішення труднощів, пов'язаних з економічною кризою, але не всі вони дивляться на проблему однаково. Зокрема, представники традиційних конфесій налаштовані більш скептично і не вважають, що відвідання «антикризових молебнів» може і має допомогти у подоланні фінансової скрути. Адже, як зазначає єпископ Євстратій (Зоря), прес-секретар УПЦ КП, «позбавлення грошей» часом стає для людини, яка сподівається лише на них, а не на Бога – «лікувальною процедурою». [Цит. за: Великая Н. Молитвой – по кризису // Газета по-киевски.- 5.12.2008.- <http://mycityua.com/news/people/2008/12/05/102720.html>]. Загалом, вважає єпископ, «у православній термінології криза означає очищення», тому, на його думку, «сам по собі вираз «антикризова молитва» – поняття некоректне.

Керівник прес-служби УПЦ МП Василь Анісімов теж вважає, що об'єднуватись в молитві проти кризи, як і в молитві «проти високих цін на продукти», «ціни на газ», є зайвим, адже «не можна перетворювати молитву на якусь дурість» [Дай, Бог // Кореспондент. – 2009. – № 2 – С. 40-41].

Зі свого боку, патріарх Кирило (РПЦ МП) закликав своїх співвітчизників у період кризи до активного місіонерства та доброчинності. Адже, на його думку, сьогоднішня криза – «це в першу чергу криза віри», а тому необхідно доносити до людей Боже слово, щоб ті переключили увагу з проблем матеріальних на проблеми духовні. Традиції церковної та суспільної доброчинності теж повинні активно відроджуватися. «Соціальне служіння й доброчинність, – вважає Патріарх Кирило, – мають увійти до числа національних пріоритетів і здійснюватися спільними зусиллями, усім світом – державою, підприємцями, релігійними громадами» [Митрополит Кирилл призывает сделать благотворительность национальным приоритетом в период кризиса. – <http://www.interfax-religion.ru/new/?act=news&div=28199>, 11.01.2009].

У словах московського церковного діяча озвучена ідея соціальної ролі, яку можуть відіграти релігійні інституції у вирішенні проблеми сьогоднішньої кризи. Адже, релігійні інституції, які мають значний духовний потенціал, можуть об'єднати людей у згуртовану організацію віруючих, в якій діють особливі етичні стандарти, створюється особливий комунікативний простір і особливим чином регулюється поведінка, що допомагає подолати ті чи інші негаразди.

Не дарма, що у період кризи люди стали молитися не тільки поодиночі, але й цілими трудовими колективами. Відомий факт, що за благополуччя Донецького металургійного заводу священники моляться щоранку, а також

проводять бесіди, протягом яких роз'яснюють, що з Божою допомогою можливо усе подолати.

Окрім порад та духовних настанов деякі релігійні організації пропонують більш радикальний та сучасний шлях «подолання кризи». Зокрема, Церква Англії опублікувала на шпальтах газети текст молитви про безробітних, щоб допомогти людям у період економічної кризи. Ця молитва покликана утішити тих, хто втратив роботу в результаті скорочення штату, і дати надію, що віра в Бога допоможе впоратися із труднощами. Як уже зазначалось, подібні «антикризові молитви» звучать і в українських церквах. Деякі релігійні діячі, зокрема, єпископ Християнської Євангельської Церкви Сергій Балюк, навіть радять «прочитати спеціальні молитви, вийшовши до будівель Секретаріату Президента, Верховної ради, Нацбанку» [Дай, Бог // Корреспондент. – 2009. – № 2 – С. 40-41] та інших установ, для їх більшої дієвості.

«Антикризова» соціально-значуща діяльність релігійних інституцій не зводиться лише до здійснення добродійних та милосердних акцій. Сьогодні можна говорити про широку присутність релігійного чинника в усіх аспектах життя України. У період кризи прослідковується тенденція виходу релігійних організацій за межі лише релігійної діяльності. Наприклад, в харизматичній церкві «Посольство Боже» створено спеціальний комітет, що дає консультації з питань кредитів, нерухомості та працевлаштуванню. [Див.: "Посольство Божье" создает антикризисный комитет в помощь пострадавшим во время кризиса в Украине. – <http://www.cnlnews.tv/2008/12/24/sunday/>, – 24.12. 2008 р.].

Деякі ж служителі церкви заводять тематичні Інтернет-блоги, де також дають поради у скрутну фінансову днину. Так «Живий Журнал» містить проповіді священнослужителів, присвячені подоланню сьогоденішнього економічного лиха.

Отже, можна підсумувати, що різні релігійні інституції відреагували на економічну кризу з більшим чи меншим ступенем активності. Але водночас можна сказати про особливу актуалізацію їхньої діяльності у період кризи. Слід відзначити, що досягнення економічного, соціального і духовного благополуччя в суспільстві можливо лише за умови, коли світ орієнтуватиметься на людські цінності, сприяючи консолідації суспільства. Багато релігійних організацій сьогодні наголошують на необхідності переоцінки людських пріоритетів та переймаються духовністю населення.

Аналізуючи дані про відвідання населенням різних релігійних інституцій сьогодні, на жаль, ми бачимо, що фінансові проблеми зачіпають людей набагато більше, ніж війни, стихійні лиха та страшні хвороби, зокрема такі як СНІД. Можливо саме з тих причин, на яких наголошували релігійні лідери, озвучуючи духовні підвалини сьогоденішньої кризи, що людина живе сама по собі і намагається бути осторонь тих проблем, які її не стосуються, такі глобальні проблеми, як економічна криза, є єдиними «ліками», які

спроможні вилікувати людину від егоїзму та сконцентрованості на собі і, згуртувавши, повернути її обличчям до суспільства.

8. Екуменічні тенденції у відносинах християнських спільнот

Зростання релігійної мережі, плюралізація релігійного життя, десекуляризація українського соціуму та збільшення кількості громадян, які не ідентифікують себе із однією з релігій або вважають себе віруючими, гостро ставлять питання про розвиток міжконфесійних відносин. “Релігійне відродження” в Україні початку 90-х рр. ХХ ст. супроводжувалося конфліктами між віруючими та релігійними організаціями за культове майно, сфери впливу, розвиток інфраструктури, кількісне збільшення пастви та утвердження у суспільстві. Можна цілком впевнено сказати, що в Україні спостерігалися діалектично протилежні до екуменізму процеси - дезінтеграція у православному середовищі та конфлікти між католиками та православними. Американський релігієзнавець Джозеф Лоя назвав тогочасну ситуацію у Західній Україні “екуменічним Чорнобилем”, оскільки “катастрофа” у католицько-православних відносинах 90-х рр. ХХ ст. забруднювала “атмосферу міжцерковних відносин по всьому екуменічному світу” [Loya J. Interchurch Relations in Post-Perestroika Eastern Europe: A Short History of an Ecumenical Meltdown // Religion in Eastern Europe. – 1994. – Vol. XIV. – №1. – P. 1-17].

Безперечно, що трансформації у міжконфесійних відносинах були пов’язані із соціально-політичними та релігійними змінами в країні та Центрально-Східній Європі в цілому. Прогнозуючи екуменічні тенденції у міжхристиянських відносинах України треба відзначити дві речі. По-перше, ми свідомі того, що, окрім антагонального типу міжконфесійних відносин, до якого відносяться у тому числі екуменічні відносини, існують ще й антагостичний тип відносин [Див.: Волова Л.А. Межконфессиональные отношения как феномен современной культуры. – Запорожье, 2002; Бабій М.Ю. Міжконфесійні відносини: теоретичний і практичний аспекти виміру // Релігійна свобода: міжконфесійні відносини в умовах суспільно-політичних трансформацій в Україні. Науковий щорічник. – 2005.- №9. – С. 5-19]. Останнім часом, поряд із налагодженням позитивних відносин між окремими громадами, деномінаціями, церквами та релігійними лідерами, спостерігається дезінтеграція, роз’єднання, розколи в окремих релігійних організаціях. Так, від УАПЦ відколослася Харківсько-Полтавська єпархія, від харизматичної церкви “Посольство Боже” відколослася група начолі із С. Жукотанською, яка утворила самостійну церковну структуру, а Протестантська Церква України розірвала канонічний зв’язок із міжнародним харизматичним рухом “Нове покоління”. Конфлікти та тертя, які наявні у відносинах між християнськими церквами та деномінаціями,